

XXIV. L E V É L.

*Költ Komáromban, Sz. Iván Havának
23. Napján.*

A Buzgóságnak folytatása.

Nem is lehet ez másképpen; mert valamint a' tűz egy forma erővel fűt a' legszegényebb embernek kunyhójában, és a' Királynak palotájában, úgy ez is mindenféle Vallású emberekben egy formán dolgozik. — Némelly Rabbinusok azt tanítják, hogy a' leg-első gyilkosság, melly a' Világon esett, Valláson való disputálásból származott. Ha Kainon el-kezdvén, a' mostani időkig le-jövünk; olly fok szörnyűséget találunk e' részben, hogy minden okos ember által-láthatná, melly szükséges néki vigyázni, 's indulatait zabolában tartani, kivált mikor olyan dolgokról vagy on a' Kérdés, mellyek a' puszta szemlélődésnek tzieljai. Ha minden buzgó ember magába szállna, 's minteggy az Isten' Ítélo-széke elébe állítván magát, minden kedvezés nélkül meg-vizsgálná szívének rejtekeit; gya-korta úgy találná, hogy a' buzgóság nem egyéb ő benne, hanem kevélység, maga

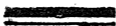
M. Gyűj. IV. N.

A a

hals-

hasznának vadászása, és szívének természeti rosszasága. A' ki különböz egyebektől a' maga vélekedéseiben, az magát láttatik a' többeknél fellyebb valónak tartani: ez a' képzelt felsőség nagyon szurdalja a' kevély embernek hijábavalóságát, és fel-gerjeszti az ő buzgótságát. Ennek meg-erősítésére nem kell több bizonyfág annál, hogy a' leg-buzgóbb emberek a' részegésekkel 's fajtalan életűekkel barátságban élnek, ha azok velek ugyan azon Valláson vagynak. A' magok Vallásán lévő leg-feslettebb életű embert inkább szeretik, mint a' más Valláson lévő leg-szentebb, leg-fedhetetlenebb életű, 's legtöbb jófágos tselekedetekkel ékeskedő embert. Holott pedig, ha a' mi buzgófágunk Istenhez illő és tiszta vólna, és az emberi indulatoknak falakjaitól meg nem vólna fertéztetve, fokkal inkább buzognunk kellene nekünk a' magunk Vallásunkon lévő feslett életű ember ellen, mint sem a' más Vallásúak ellen: mert ezek, úgymint a' kik tudatlanfágból hibázhattak, fok tekintetben mentféget találnak amaz igaz Bíró előtt; a' feslett 's tiszttálan életű ember pedig semmi tekintetben nem talál mentféget. — Az embernek maga haszna' vadászása az továbbá, melly a' buzgófágna' áll-ortzája alatt soha sem szünik-meg az ember szívében a' türhetlenségnek mérgét lehelleni. Ezt a' ma-
gá-

gános hasznot ki kell pedig terjeszteni nem csak a' testiekre, hanem a' lelkiekre is. Rend szerént szereti az ember látni a' maga Vallásán lévőknek számonknak szaporodását; mert minden Profelitust úgy néz, mint újabb újabb erőtséget arra, hogy helyes az ő vélekedése, 's igaz az ő Vallása: holott meg lehet, hogy nem a' meg-győzöttetés, hanem vagy a' tudatlanfág, 's a' hosszú vizsgálódásra való alkalmatlanfág, vagy valami Világi haszon, ígéret vagy félelem vitte azt arra, hogy az ő részére álljon. De hogy a' buzgó ember ebben is meg-tsalatkozzon, eléggé mutatja az, hogy az Istent-tagadók és Naturálisták, szint olly nagy melegséggel hintegetik az ő Tudományjokat, mint az igazán értők, és szint úgy az igazfágnak erejének tulajdonítják, ha valaki az ő részekre áll. Végezetre, hogy egyebeket el-hallgassak, a' szívnek természeti rosszasága is, gyakorta fel-öltözi a' buzgóságnak áll-ortzáját, és annak színe alatt nagy pufztítást okoz. Hány emberek lehetnek p. o. olyanok, a' kik a' magok Vallásoktól különböző Keresztyén Felebarátjaikat régtől fogva gyűlölik, azokra némelly titkos okokból haragúznak; de a' Világi Törvény székektől félvén, rajtok bosszújokat tölteni nem méréshlik. Mikor azért ollyan alkalmatosság adja elő magát, mellyben a' Vallás mellett kell

buzogni, akkor az Isten' ügyének óltalmazásának színe alatt hétszerezesen ki-tölti hajdani mérgét. A' rossz szívű embereknek tehát igen jó mentfégek ez a' buzgótság, mert valamit az ő tulajdon indúlatjoknak diktálásából tselekefsznek, mind arról azt mondhatják, hogy ők az Isten' ditsőségéért tselekefszik azt. E' csak olyan, mintha valamely rossz természetű haragos és vért szomjúhozó embernek egy bizonyos fegyvert mutatnának, hogy ha a' maga felebarátit öldösni akarja, azzal szabadon öldösheti, de másval azon kívül ne. A' honnan látjuk, hogy minden vér ontásfók ezen okokból származtanak az emberek között. —

Valósággal ditsérendő a' buzgótság, mikor az alkalmas időben esik, és annak tzelja a' jó erköltsnek gyarapítása, 's az emberi nemzetiségnek böldegítása. De mikor látjuk, hogy ennek a' buzgótságának eszközei a' tömlötök és vas lántzok, mikor látjuk, hogy az embereket az ő szabadságaiktól megfosztja, jószágokat el-vefzi, gyermekeiket öldözi, főt az ő testeiket tüzzel égeti, hogy lelkeiket meg-tarthassa, már ezek még a' leg-szentebb buzgótságot is Isten előtt útálatossá téfzik. — Nem állhatom-meg, hogy egyet kettőt ne szólljak még itt egy bizonyos nemű emberekről, a' kiknek lételeket méltán tagadhatná az ember, hanemha

az ilyenekkel gyakorta szembe találkoznék: értem azokat, a' kik az (Atheismus) Isten-tagadás mellett buzognak. Azt lehetne gondolni, hogy mivel a' fellyebb le-írtt buzgófágnak kút-fejének a' tartatik, hogy az emberek az Isten előtt mennél nagyobb kedveséget találjanak; leg-alább tehát az Istent-tagadóknak 's Vallást tsúfolóknak nints meg ez a' buzgófág. De valófággal a' szomorú tapasztalás bizonyítja, hogy a' Vallást tsúfolók a' magok tudományjokat olyan nagy buzgófággal 's dühöséggel prédikállják, mint-ha az egész emberi nemzetiségnek idvesége attól függene. Ezeknek tselekedetek egy részről olly nevetéses, más részről pedig olly veszedelmes, hogy alig lehet illendő színeket találni annak le-festéfére. Méltán lehet őket az ollyan jádzó személlyekhez hasonlítani, a' kik morognak és veszekednek, noha nyereségre vagy pénzre soha sem jádzanak. Nem szünnek-meg másokat kényszeríteni: hgyy az ő részekre vagy tudományokra álljanak, noha magok meg-vallják, hogy abban se nem nyernek, se nem vesztenek. Eggy szóval, a' Vallást tsúfolóknak az ő buzgófágok színt ollyan képtelen, mint maga az ő tudományjok. — A' Vallás tsúfolásra 's Isten-tagadásra, sokkal nagyobb hit kívántatik, hogy sem mint a' Keresztyén Vallásnak bé-vételére. Ha a' Val-

lást-tsúfolóknak 's Istent-tagadóknak tudományjok egy summába fzedettetnék; ilyen forma lenne az: Hiszem, hogy ez a' Világ történetből áll; hiszem, hogy tsupa matéria vagy test az, a' mi én bennem gondolkozik, és az én testemmel együtt a' femmifégbe vissza-tér; hiszem, hogy az én testemnek tagjai tsak vak szerekséből rakattattak össze, 's a' t. Hát nem nagyobb hit kívántatik é ezeknek bé-vételekre, mint azoknak a' lelki-esméretnek meg-tsendesítésére, 's az emberi nemzetiségnek böldegítáására tzelozó tudományoknak el-hívésekre, mellyeket ök olly nagy buzgófággal ostromolnak? — Ha a' Keresztyén igyekezik a' leg megátalkodottabb Vallást-tsúfolót meg-téríteni, ez nem tsak mentféget, hanem néminémü dítséretet is érdemel, mert az ő tzelja mindkettőjöknek böldegfága: de a' melly Vallást-tsúfoló maga részére akar mást húzni, már az menthetetlen, mert ollyan tudománynak hívésére akarja venni, mellynek sem ő, sem pedig az, semmi hasznát nem veszi. A' jövő életnek reményfége, minden világi nyomorúfágomnak enyhítője; miért akar tehát az Istent-tagadó engem' ettől meg-fosztani. — Ezen kívül, lehet é nékem leg-kifsebb bizodalمام is az ollyan emberhez, a' ki azt mondja, hogy ez élet után nints sem jutalom, sem büntetés? A'

Ke-

Kereftyén ellenben, a' ki mind a' kettőt erősen hiszi, és így nem csak a' világi büntetésektől, hanem a' szíveket látó Istentől is fél, mindenben nagyobb bizodalmat érdemel. — Ha ezeket az Istent-tagadók 's Vallást-tsúfolók gondolóra vennék, a' mások felett való böltelkedésnek 's kevélységnek sugallásit meg-útálnák, 's tulajdon lelkek-esméretét meg-vizsgálnák; lehetetlen hogy fokban olly szörnyű buzgólkodással, főt dühöséggel prédikálnák a' magok tudományjokat, a' mint ma nagy részént tselekeznek.

Méregnek, vasnak, tőnek, vagy más ilyen veszedelmes dolognak véletlen lenyelése.

A' ki tudatlanságból választó vizet, eger maszlagot, vagy más mérget nyel-le, igyon olajat, valamennyit csak lehet, ha három itzét meg-iszik is. Ha ennyi olaj nints, elegyítsenek eggy messzely olajt két ittze téjbe, 's azt igya szüntelen, ha hét nyóltz itzét meg-iszik is, mind addig, míg valami Orvos nem jöhet segítségére. — A' ki valamelly tőt, vas szeget, vagy más ilyen félét nyel-le, egyen hirtelen téztás ételt, valamennyit csak ehetik, hogy az az ártalmas darab a' téztába elegyedjen, és vagy hányás által ki-jöhessen, vagy pedig azokkal a' gyomorból ki-mehessen.

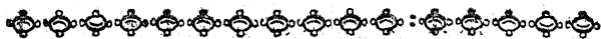
A?

rendes forfok a' Papok' feleségeiknek, a' lett forsa az ő özvegyének is, hogy t. i. négy neveletlen árvákkal bóldogtalan állapotban maradt. Ezt látván az érzékeny szívű lakosok, magok közt öfzve befézéltek, 's két ezer R. forintot öfzve szedvén, azt az Özvegynek ajándékozták, bátorfágos helyre 5. százért ki-adták, hogy u'sorájából élhessen. Ezen kívül már régtől fogva megvólt Pofonban az a' szokás, hogy egy bizonyos fundátzióból a' magok Papjok' Özvegyének minden esztendőben adnak 50. R. forintot tápláltatására, 's e' fzerént lett T. Verner Úr Özvegyének 150. R. forintja. De még ez öt embernek tápláltatására elégféges nem lévén, N. T. Ribinyi Úrnak Özvegye, a' ki olly állapotban maradt, hogy az említett 50. forintok nélkül el-lehet, a' maga 50. forintját is ezen fzerentsétlen Özvegynek önként által engedte. M. Báró Jéfenak Úr pedig azt ígérte néki, hogy hólta napjáig ingyen szállást ad nékie. — Szint úgy megindúl a' szív, mikor illyeket hallhatunk, mellyből látjuk, hogy az emberi és Keresztyéni nemes érzés nem fogyott még ki egészen az emberek közzül. — Az illyen példák éppen nem ritkák Angliában, Hollándiában, 's egyébütt: de nálunk tsak nem leg-első; azért is minden Protestáns, főt más Ekklesiának is ajánljuk a' követésre.

A a 5

Né:

Némelly érdemes Hazafajak írtak hozzánk, hogy bé-küldött munkáikat a' Gyűjteménybe nem iktattuk-bé; vagy pedig nem azon valóságokban 's bőségekben, mellyekben küldötték. — Az ilyen érdemes Hazafajak gondolják-meg, hogy nekünk (Cenfura) vizsgálás nélkül egy fort sem lehet ki-nyomtatnunk: a' mi Tisztelendő Cenfor Urunk pedig igen keskeny határok közzé van szorítva, úgy hogy a' mellyek Theológiára, Ekklesiái szokásokra, Statistikára, vagy más illyekre tartoznak, azokat meg nem engedheti.

T. Botth Ádám Úr, az Illoki Urafág' Directora T. Szerém Vármegyében, a' maga tehetőségéből száz R. forintot ajánl a' felállítatandó Magyar Társaságra. Nints benne semmi kéttségünk, hogy fokak ne találatsanak illy nemes szívű Hazafajak, kik ezt a' nyelvünknek gyarapítására, 's Országunknak ditsőségére tzelezo szándékot tellyes tehetőségek szerént elő ne mozdítsák; annyi-val is inkább, hogy már mindnyájunknak nagy örömünkre, az Ország Gyűlése változhatatlanul meg-határozta, hogy a' Magyar nyelv legyen Hazánkban a' Nemzeti nyelv,

és

és hogy minden Polgári és Törvényes dolgok ezen folytattassanak. Ha minden Várme-gyében egy egy érdemes Úr ki-neveztet-nék, a' ki az e' féle ajándékokat bé-szedné, két három száz ezerre menne ez fél éltén-dő alatt.

A Pamutról.

A' Pamut' plántája már olly igen kö-zönfégessé lett Európában is, hogy tsak nem minden nevezetesebb 's nagyobb kerti me-leg házakban található, 's magvát is lehet szedni. Néha a' kereskedő Kalmárokhöz hozattatott tekert pamutban is lehetni a' plán-ta' magvát. A' ki azt ősszel edénybe el-ül-teti, 's a' házban benn, közel az ablakhoz tartja, hogy a' nap és a' világosság, mel-lyek a' plánták' nevelkedésekre ok-vetetle-nül szükségesek, rá szolgáljanak, igen kön-nyen fel-nevelheti azt. Meleg időben és verőfényel, jó azt a' friss levegőre ki-tenni, ha pedig két újjnyira fel-nőtt, más friss föld-del tellyes edénybe kelletik azt által ültet-ni. De mivel az éjtszakai híves levegőt el nem szenvedheti a' plánta, leg-bátorfá-gosabb azt a' házba bé-tenni.

A' pamut plánta, tsak kevés idő alatt két három lábnyi magasságra fel-nő, 's szé-pen virágzik. Külfő virágjából egy öt

levelű halaván-fárga virág ered, mellynek a' közepén egy tsemő nevelkedik, melly a' plántának férjfiú része lévén, a' leg-lasfűbb szellővel is fárga port hullat az alsóbb részére, melly az Asszony nem. Ez által a' gyümölcstöző bimbó meg-terhesül, és szemlátomást nevelkedik; a' virág kelletlen levelei el-száradván a' miatt, le-hullanak. A' gyümölcst utóbb egy dió nagyfágnyira nevelkedvén, négy felé reped, 's a' pamutot, benne lévő magvával ki-mutatja.

A' pamut plántának nevelése, nem kevés hasznot szerez akár kinek is. Leg-inkább pedig Nap-keleten, Perfiában és Arabiában plántáltatik az. Ámerikában egy különös neme van a' pamutnak, melly a' fákon terem, és a' közönséges pamutnál sokkal szebb 's vékonyabb is. Az Antillai szigeten is, olly igen fain és vékony pamut terem, hogy selyem pamutnak, vagy mint-hogy a' magva Siámból származott, Siámi pamutnak neveztetik, és a' selyemhez igen hasonlít. De mivel igen késedelmes annak el-készítése, nem igen alkalmas a' kereskedéshez. Az Antillai szigetekben is, egy pár Siámi selyem pamutból készítettett harsnyának 12. és 15 Tallér az ára. A' melly pamuttal mi élni szoktunk, annak nagyobb része Cyprusból jő, 's igen szép fehér és puha. A' Korsikai pamut ugyan szebb és

és

és hosszabb is amannál ; de tellyes tsomókkal. A' Smyrnai pedig, noha fárgás, még is az esztendőnek némelly részén, igen szép és tiszta.

A' nedves idő nagyon akadályoztatja a' pamut' nevelkedését. Le-szedésének az ideje Sz. Mihály hava; 's az öregekkel együtt a' gyermekek is alkalmatosok ezen munká-
ra. Le-szedvén azt héjastól, úgy válogatják ki abból a' pamutot, mellyből a' magvát ki-szedvén, azonnal tekertsekben öszve rakattatik az. Minekelötte meg - akarnák azt fenni, elébb meg-tépi, vesszőkkel kiveregetik, és meg-gerebenylik, hogy így megtisztítatván, az el-készítésre alkalmatosá tettefsék. A' ki azt igen vékonyan fonja, egy fontból 100,000. réfni hosszúfágú fonalat is fonhat. Akármelly színt és festéket is igen nehezen vészzen-fel a' pamut fonál, és mind ekkoráig tsak két féle színt tudtak az Európaiak adni a' pamutnak, melly állandó lenne, t. i. kéket és vereset. A' veres pamutot leg-inkább a' Törökök készítik, 's azért is gyakran Török pamutnak is neveztetik, mellynek veres festékjét igen titokban tartják a' Törökök.

Úgy véljük, hogy édes Hazánkban nagy haszonnal 's jó elő-menetellel lehetne a' pamutot plántálni, 's tsak közönséges vigyázat alatt is bőven termeszteni. Ez által pe-
dig

dig esztendőnként nagy summákat meg-tart-hatnánk, 's más haszon vételekre fordíthat-nánk! Meg-érdemlené valójában, hogy a' mi Magyar Méltóságos Hazánkfiyai, kik a' gazdafágnak fok részeit szép elő-menetellel folytattatják jeles jószágaikban, a' pamut plánta' nevelését is meg-próbáltatnák, 's pél-dájok által meg-kedveltetnék több Hazafi-jakkal is!

A Toskánai Fejedelem' Leopold Fő-Her-tzeg' rendelése; az Ország lakosinak öltözetjeiről.

Bóldog Ország az, mellynek Fejedel-mi Thronusán a' Böltsefség Országol. Az alatta valóknak leg-főbb bóldogságokra szol-gál, hogy mint gyermekjeit szemlélvén azo-kat, mindenekben javokat keresi, és a' leg-hathatósfabb eszközöket válogatja bóldogsá-gok' elő-mozdítására

Illyen alatta valóinak bóldogságokon el-fáradhatatlanúl munkás Fejedelem, a' vólt Uralkodó Toskánai Fejedelem Leopold Fő-Hertzeg, 's már most Magyar Orzágnak örö-kös Fejedelme, a' ki nem régiben is, illyen ne-vezetes Levelet írt Nelli Tanátsos Úrnak, ki a' Toskániai Nemesség Szó-szóllója, az Ország lakosinak öltözetjek eránt:

Annyira ment eggy időtől fogva az öl-tözetekben, kivált az Asszony népnél a' Lu-xus, (a' ~~hűség~~) hogy tartván annak káros kö-

következéseitől, éppenféggel nem nézheti azt jó szemmel a' Királyi Fejedelem. A' melly Asszonyoknak, Férjeik' kedvezéséből vagy gazdagfágokból, nagyobb jövedelmek van, azok nem hogy hafznos és nemesebb tzelra fordítanak azt, inkább mind tsak azon vagynak, miképpen az ő búja kívánfágokat, öltözetjeikre nézve tellyefíthetség. Ez által ök el-tsábítanak más kevesebb jövedelmű Asszonyokat is, úgy hogy azok is minden tehetségeket arra fordítják, hogy amazokat minden-féle módikban követhetség. Ez a' veszedelmes vágyódás, mellyet a' módi már közönségessé tett, mint valamelly ragadó nyavalya, már a' falusiakra is el-hatott. 'S innét van, hogy fok házasfágok olly igen nehezen készülhetnek-el, noha az Uralkodónak minden akadályokat el kellenne hárítani, mellyek által azok meg-gátol-tathatnak. Innét van, hogy a' gyermekek neveltetéséhez meg-kívántató költségek annyira meg-fogyatkoznak; az alatta valók adófságai naponként szaporodnak, és fok szép Familiák el-allyasodnak. Sőt némellyekkel a' szép 's édes Atyai 's anyai nevet is el-felejteti az öltözetekben való bújálkodás.

Eppen nem szándékja ugyan a' Királyi Fejedelemnek, alatta valóinak szabadsfágokat meg-határozni, hanem tellyes reményféggel van, hogy azon ő Atyai indulatit, mellyekkel alatta valóihoz, mint saját gyermekeihez vi-
sel-

feltetik, javokra és bődögülásokra tzelzőknek lenni meg-esmérik.

Szükséges pedig, hogy a' Nemesség kezdje-el e' dolgot, 's ő adjon másoknak e' részben jó példát. A' végre kívánja a' Királyi Fejedelem, hogy a' Nemesség akármelly Innepeken és Gállanapokon is, nem másképp, hanem tisztességes eggyügyű öltözetben, 's talán leg-alkalmatosabb lenne a' fekete ruha, jelenjen-meg az Udvarnál; mivel a' Nemességnek inkább nemes indulatok és tselekedetek, 's a' Virtusok' gyakorlások és jó gazdálkodás, mint sem a' ruházatokban való bújalkodás, 's a' Fábrikák és szabók munkái által, kell magokat másoktól meg-külömböztetni. És noha senkit sem akar a' Királyi Fejedelem akár minémű ruházatokra kényszeríteni; mindazonáltal még is öltözetjeből fogja meg-esmérni azoknak erköltseiket, kik az ő Kegyelmet keressik; és a' Tisztégek' 's hivatalok' ki-ösztoztatásában is, nevezetesen a' jó gazdaságra fog vigyázni.

Nemde nem valójában meg-érdemlené e' ez a' Nemes és a' Virtusoknak szeretetét esmérte-tő Fejedelmi rendelés, hogy e' Földnek minden Uralkodói, annak követése által szorgalmatoskodnának alattok valóik' bődögülagoknak elő-mozdításán, 's illy szembe-tünő Atyai szeretettel hódítanak magokhoz másoknak szívüket! Vajmi szép mikor a' Hazafi öltözetje által is esmérte-ti jó Hazafiúágát, 's a' Magyar szép Magyar öltözetjében mutatja hogy Magyar!